

Lumea nevăzută a îngerilor

În a Sa bunătate fără de margini, Dumnezeu nu s-a mulțumit cu propria contemplare și pentru împărțirea din bunătatea Sa și din bine-acerile sale, a adus din neexistență în existență pe cele nevăzute și pe cele văzute. A creat mai întâi natura spirituală și apoi pe cea sensibilă și în sfârșit, din ambele, omul. După cuvântul sf. Grigorie de Nazianz, întâi a cugetat Dumnezeu puterile îngerilor și creștii și aceasta a devenit fapt, prin Dumnezeu-Cuvântul — prin care s-au făcut toate, „din tot ce s-a făcut” (Ioan 1, 3) — și s-a desăvârșit prin Duhul Sfânt. Îngerii au fost creați înainte de crearea stelelor, după cum zice Scriptura: „Când tresălau laolaltă stelele, îngerii Domnului se bucurau foarte” (Iov 38, 7).

Pe baza Sf. Scripturi, Biserica ne învață că îngerul este o ființă spirituală, liberă, necorporală. Zidit după propriul chip al Creatorului său, îngerul este un fel de duh și de foc imaterial, după cum spune psalmistul: „Cel ce faci pe îngerii tăi dhuri și pe slugile tale pară de foc” (Psalm 103, 5). În raport cu oamenii, îngerii sunt dhuri curate, deci necorporale și imateriale. După învierea sa din morți, stând Iisus în mijloc ucenicilor săi, aceștia s-au înfricoșat și credeau că văd un duh. Iisus le-a grăit: „Pipăiți-mă și vedeți că duhul carne și oase nu are, precum mă vedeți pe mine având” (Luca 24, 39). Care este însă natura ființei îngerului, numai Ziditorul său o știe, El care pe toate le știe.

Ca ființe care servesc lui Dumnezeu, îngerii se caracterizează prin sprinteneală, ardoare, cădură, agerime în devotament și promptitudine cu care își îndeplinesc serviciul lor. Prin fire, îngerii n-au fost nemuritori, dar și-au dobândit imortalitatea prin har de la Duhul Sfânt.

Ca soli ai lui Dumnezeu, îngerii au luat o formă omenească, de bărbat sau de tânăr, spre a apărea astfel pe pământ, în fața celor învredniți de Dumnezeu ca ei să li se arate. În solile lor, îngerii nu sunt limitați de pereți, de uși, de incuitori sau de peceti. Ei sunt prezenți în chip spiritual acolo unde li s-a cerut a se duce, fără însă a fi prezenți, simultan, în două locuri deosebite.

Proorocul Isaia s-a învrednicit să vadă că „Serafimi stăteau înaintea lui (Dumnezeu), fiecare având câte șase aripi: cu două își acopereau fețele, cu două picioarele, iar cu două zburau. Și strigau unul către altul, zicând: „Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul Savaot, plin este tot pământul de mărirea lui!” (Isaia 6, 2—3).

În chipul a doi bărbați, în veșminte strălucitoare, s-au arătat femeilor mironosite venite la mormânt, să ungă trupul lui Iisus (Luca 24, 4). Când Maria Magdalena și cealaltă Marie au venit la mormânt, îngerul Domnului, pogorând din cer, a venit, a rostogolit piatra și a stat deasupra ei. Înfașurarea lui era luminoasă ca fulgerul și îmbrăcămintea lui albă ca zăpada” (Matei 28, 2—3).

Ca ființe mărginite, îngerii se găsesc în fiecare moment în vreun loc, dar nu pretutindeni, ca Dumnezeu. În Sf. Scriptură, cerul este considerat a fi loc al îngerilor. Vorbindu-le ucenicilor despre a doua venire, le-a spus că „despre ziua aceea... nimeni nu știe, nici îngerii din cer...” (Marcu 13, 32). De fapt, întregul univers este la dispoziția lor; îngerii nu sunt legați de vreun loc anumit, după cum sunt legați oamenii de pământ.

După cum s-a vădit în diferite ocazii, puterea îngerilor este mare. Ap. Pavel le spune Tesalonicenilor că la judecată „Domnul Iisus se va ivi din cer, cu îngerii puterii sale” (II Tes. 1, 7). Pentru binevestirea Evangheliei lui Hristos și pentru minunile săvârșite prin ei în popor, apostolii Petru și Ioan au fost puși în temniță. În timpul nopții, un înger al Domnului le-a descuiat porțile temniței și i-a eliberat, poruncindu-le să meargă în templu și să propovăduiască pe Hristos (Fapte 5, 19—20). Era firesc deci ca aceiași ap. Petru, în epistola sa, să aprecieze, că „îngerii sunt mai mari în tărie și în putere” (II Petru 2, 11).

În comparație cu nemărginirea lui Dumnezeu, mintea îngerilor este mărginită, dar o întrece pe a omului. Voința lor este totdeauna înclinată spre bine, neputând fi îndreptată spre rău, spre păcat. Ca ființe libere, îngerii buni au rămas credincioși lui Dumnezeu, păstrându-și sfințenia naturală. Prin harul divin s-au desăvârșit, ajungând astfel la fericita stare în care nu mai pot fi mișcați înspre păcat.

Așa după cum ne-a arătat proorocul Isaia, un prim serviciu al îngerilor este lăudarea și preamărirea lui Dumnezeu. Îngerii sunt prezenți în iconomia mântuirii neamului omenească, la întemeierea și propășirea împărăției cerurilor.

Arhanghelul Gavriil i-a spus preotului Zaharia, că Elisabeta, soția lui, va naște un fiu care se va numi Ioan (Luca 1, 13). După șase luni, același arhanghel i-a binevestit sf. Fecioara Maria, că va naște pe Fiul lui Dumnezeu (Luca 1, 35). Prin harul divin li s-a dat îngerilor darul profeției. La nașterea lui Iisus, îngerul Domnului i-a

(Continuare în pag. a 2-a)
Prof. PETRU DUMITREASA

Implicarea profetică a creștinilor în viața lumii și darul deosebirii*

Ne-am obișnuit, în acești ultimi ani, de după revoluție, să-i vedem pe liderii noștri politici pe la slujbele televizate, să vedem Te-Deum-uri și sfîntiri cam peste tot pe unde se întâmplă ceva care ține mai degrabă de sfera politicului decât de cea propriu-zis religioasă. Faptul acesta îl contrazică pe majoritatea cetățenilor, chiar și pe cei credincioși, care au simțământul că, prin astfel de manifestări, Biserica este folosită în scopuri, străine misiunii ei.

Pentru mulți dintre cetățeni, impresia pe care o lasă astfel de manifestări este că se face uz, pur și simplu, de faptul că Biserica este un factor de stabilitate și că, cel puțin de la Constantin cel Mare încolo, ea a apărut, în general, ca fiind susținătoare ordinii constituite. Afirmația din urmă este valabilă nu numai pentru Bizanț și pentru Biserica Ortodoxă, adeseori acuzată de cazaropapism. Ea se aplică în aceeași măsură Catolicismului, cu concepția sa despre Sântul Imperiu Roman, Luteranismului cu teoria sa despre cele două împărății, teorie care, de fapt, venea în sprijinul establishmentului politic, Calvinismului, care, deși mai dinamic în teorie, a impus un control destul de ferm împotriva oricărei înnoiri mai radicale, și Anglicanismului în care regele a devenit și conducătorul Bisericii.

Biserica are însă o dimensiune care o situează mai degrabă împotriva unui astfel de rol de susținătoare a statu-quo-ului. Este vorba de dimensiunea ei profetică.

1. Profetismul în Vechiul Testament

În Vechiul Testament, profeții (și mai ales marii profeți sau arhieriei) apar, în general, ca susținători ai ordinii politice stabilite. Era oarecum firesc acest lucru, deoarece arhieriei, dată fiind poziția lor importantă, erau puși în funcție de conducătorii politici (când nu erau ei înșiși astfel de conducători). De aceea se și află ei adeseori într-o situație care contravine misiunii lor religioase, ceea ce-i face nepopulari în rândurile multitudini de credincioși. Putem constata acest lucru, mai mult sau mai puțin, pe parcursul întregii istorii israelite, de la preotul Tădoc din vremea lui David, până la Iason, care și-a cumpărat slujba cu bani (2 Mac 4, 8—9) și care, spăgân, și nu arhieru, „întărea elenismul” (2 Mac 4, 13) împotriva tradițiilor strămoșești, și până la Ana și Caiafa din vremea Mântuitorului.

Nu același lucru se poate spune despre profeții. Profeții aproape

fundează înțelegerea voii lui Dumnezeu, pe care înțeleg să o aplice la situațiile vremii lor. Profetul apare ca mesagerul direct al lui Iahve și exprimă cu curaj voia Sa. Într-o situație dată, profetul vine și spune răspicat: «Așa zice Domnul!» Nu se sfiește să-l mustră în față pe regele însuși. Așa face Nathan cu David, după ce acesta îl ucisese pe Urie și-i luase nevasta, ceea ce-l determină pe rege să-și recunoască păcatul și să se pocăiască (2 Regi 12). La fel face Iie cu Ahab, după ce acesta îl ucisese pe Nabot și-i luase via (3 Regi 21). Practic, toți profeții se manifestă în același fel, critica lor aspiră necruțând pe nimeni. Oamenii profund credincioși misiunii lor, profeții joacă un rol inestimabil la păstrarea și aprofundarea credinței și moralității mozaice.

Este necesar să relevăm aici un aspect extrem de important al activității profetilor. Ei își adresează mesajul lor nu numai iudeilor, ci și popoarelor din prejur, care profesau credințe politeiste. Este destul să deschidem cărțile profetilor ca să vedem cum denunță ei păcatele — politice, am putea spune — ale Damascului, Feniciei, Edomului, Amonului, Moabului, Babilonului, Persiei etc. Bineînțeles că, adresată acestor popoare politeiste, sau mai degrabă conducătorilor lor, critica profetilor nu poate avea drept criteriu morală biblică. Ceea ce cer ei, în numele lui Iahve, este aderența la o moralitate fundamentală, la ceea ce se va numi mai târziu «legea morală naturală». Căci, într-adevăr, după Vechiul Testament, și cei care nu cred în Iahve sunt ființe morale. Moștenitor al iudaismului, Sf. Apostol Pavel va putea să spună că «păgânii care nu au lege, din fire fac ale legii», căci aceștia, «nevăd legi, își sunt loruși lege, ceea ce arată fapta legii scrisă în inimile lor» (Rom 2, 14—15).

Profeții condamná cu vehemență păcatul, oricine l-ar săvârși. În ce-i privește pe conducători — fie ei regi, profeți sau profeți —, acestora cuvântul profetic le vadește unele păcate specifice, cum sunt diferitele forme de oprimare a celor sărmani, încrederea în puterea militară și, în general, în acțiunile omenești etc. La conducătorii popoarelor din jur, care și ei sunt, chiar fără știe, slujitorii ai lui Iahve, în împlinirea scopurilor Sale (uneori, pur și simplu, de pedepsire a păcatelor lui Israel), ei condamná, în general, atitudinea lor față de poporul ales, aroganța cu care și depășesc mandatul de Sus, anunțând pedeapsa care nu va întârzia să vină. Astfel, de pildă, Isaia 14

este o „cântare” despre coborârea în șeol a regelui Babilonului.

Profetismul încetează practic odată cu exilul babilonean. Prezicerile lor despre gloria viitoare a Ierusalimului și a poporului Legii apar contrazise dureros de realitatea exilului. Israelii nu numai că nu-și văd împlinite visurile de libertate și mărire, ci dimpotrivă. Chiar întoarcerea din Babilon nu se dovedește deloc glorioasă. A durat ani de zile numai chiar refacerea modestă a zidurilor Ierusalimului. Templul refăcut după exil era de o sărăcie care nu mai reamintea nimic din gloria sa de odinioară. Nu se vedea deloc semne ale revenirii în actualitate a strălucitei epoci a lui David sau Solomon. Acesta este contextul istoric în care apare și se dezvoltă demersul apocaliptic. Deși, cum s-a spus uneori, apocalipsa este fiica profeției, perspectiva acesteia din urmă este destul de diferită. În scrierile apocaliptice speranța realizării unei societăți ideale pe pământ face locul unei totale neîncredere în lumea de aici. Mesajul apocaliptic este acela al perseverenței în suferință, cu speranța că în curând o intervenție directă și definitivă a lui Dumnezeu însuși va pune capăt stării de lucruri prezente, pedepsindu-i pe cei păcătoși și răsplătindu-i pe cei drepți într-o lume nouă, cerească.

Creștinismul apare ca moștenitor tradiției iudaice în ansamblul ei, această moștenire înglobând nu numai profetismul sau apocalipticismul, ci pe amândouă. E adevărat că au existat întotdeauna — și există și astăzi — curente sau grupări creștine care înclină spre o viziune a lucrurilor exclusiv apocaliptică, cu tendința de negare a lumii prezente și a oricărei implicări în îmbunătățirea realităților politico-sociale. Chiar și o succintă explorare a datelor noutestamentare ne va arăta cât de eronată este o astfel de poziție.

E adevărat că Împărăția lui Hristos nu e din lumea aceasta (Ioan 18, 36). Dar chiar dacă «nu sunt din lume», creștinii trăiesc în această lume și eforturile lor ar fi cu totul fără obiect dacă n-ar viza transformarea acestei lumi prin puterea Evangheliei și a harului lui Iisus Hristos.

2. Profetia în Noul Testament

Secole de-a rândul nu s-a mai arătat profet în Isra-el. Ioan Botzătorul, care anunță zorii împlinirii profețiilor vechitestamentare, vine să reînnoiească tradiția profetică. Iisus însuși este un profet. Numai că, spre deosebire de profeții Vechiului Testament, El vestește Împărăția lui Dumnezeu ca pe o realitate pre-

zentă în însăși persoana și lucrarea Sa. Tot sunt chemați să intre în această împărăție a harului lui Dumnezeu. Nu mai e vorba nici de vestirea iminentei pedepse a păcătoșilor, în sensul în care făceau acest lucru profeții vechi. Cei ce refuză harul lui Dumnezeu oferit în Hristos se judecă ei înșiși, prin însuși acest refuz, și suportă consecințele învârtosării inimii lor.

Hristos-Profetul nu este pur și simplu vizionarul apocaliptic al unei desăvârșiri viitoare, în eshaton. El are un mesaj clar pentru lumea prezentă. Muștrarea severă de către Iisus a conducătorilor iudei (în Mt. 23, de pildă) reaminteste criticismul exprimat de vechii profeți la adresa conducătorilor din vremea lor. În același capitol 23 de la Matei găsim aceste cuvinte de regret pentru refuzul Ierusalimului de a accepta mesajul Său de pace și de a fi astfel izbăvit de catastrofa care se anunța: «Ierusalime, Ierusalime... de câte ori am voit să adun pe fiii tăi; cum adună pasărea puii săi sub aripi, dar nu ai voință; iată, casa voastră trăiește în lume această misiune profetică» (Mt 23, 37—38).

După învățătura creștină, slujirea profetică a Mântuitorului se prelungește până la sfârșitul veacurilor, prin Biserica. Biserica însăși este chemată să exercite în lume această misiune profetică.

Din Noul Testament aflăm cât de important este profetismul creștin, reeditat și împlinit în veacurile, prin Biserica. Biserica însăși este chemată să exercite în lume această misiune profetică. Din Noul Testament aflăm cât de important este profetismul creștin, reeditat și împlinit în veacurile, prin Biserica. Biserica însăși este chemată să exercite în lume această misiune profetică. Din Noul Testament aflăm cât de important este profetismul creștin, reeditat și împlinit în veacurile, prin Biserica. Biserica însăși este chemată să exercite în lume această misiune profetică.

Este de notat faptul că, în Noul Testament, misiunea profetilor apare în strânsă legătură cu cea a apostolilor și a învățătorilor. În Biserica veche, pe măsura aprofundării și sistematizării doctrinei și a tot mai bunei organizării a comunelor, manifestarea profetismului în formele sale de la început se estompează, această harismă fiind integrată din ce în ce mai mult în misiunea învățătorescă. Biserica, prin chemarea ei, nu rămâne însă mai puțin profetică. Ceea ce implică din partea ei un rol întotdeauna dinamic și critic. Sfinții Părinți și lupta lor neabătută pentru afirmarea adevărului creștin și pentru ferirea acestui adevăr și a Bisericii, în general, de orice compromis cu păcatul ilustrează cum nu se poate mai bine acest rol.

Dacă vorbim de rolul profetismului de critic al statu-quo-ului, se ridică, firesc, unele dificultăți fundamentale. Am în vedere mai ales două astfel de probleme: aceea a criteriilor adevăratei profetii, și aceea a funcționării profetismului într-o societate secularizată.

3. Criteriile adevăratei profetii

O primă dificultate: Cine garantează autenticitatea profetului sau a profeției în fiecare caz în parte? Care sunt criteriile adevăratei profetii?

Problema s-a pus dintotdeauna. Pe lângă profeții inspirate, autentice trimiși ai lui Dumnezeu, au existat dintotdeauna și profeții necincoși. În 3 Regi 22, Mizeia, profet al lui Iahve, se confruntă cu nu mai puțin de pa-

(Continuare în pag. a 4-a)
Pr. prof. VASILE MIHOȘ

* Referat prezentat la Simpozionul cu tema «Biserica și politica» — Facultatea de teologie «Andrei Șaguna» din Sibiu, 27—28 octombrie 1998.

Te rog, Doamne!...

Am socotit că-n viață de-ajuns e să dorești
Și totu-apoi decurge așa precum gândești;
Dar am greșit, că omu-ntru puterea sa,
Nimic nu dobândește fără voința Ta!

De Te-aș cunoaște bine, ca un pios creștin,
Aș îndrăzni să-Ți cer din harul sfânt puțin,
Te-aș îndrăgi Stăpâne, din ce în ce mai mult,
Dorind să-Ți urmez calea și glasul să-Ți ascult!

Ca să Te pot urma, ja-ma sa tina spre Tine
Și să-mi gândul curat pornit numai spre bine;
Precum cerbul dorește izvorul cristalin,
La fel sufletu-mi cere de Tine a fi plin!

Îndreaptă-mi, Doamne, pașii spre Tine cât mai mult
Să-Ți pot cunoaște slava din care să-mi fac cult;
De am în cuget bezna și nu Te pot vedea,
Revars-a Ta lumină mereu în calea mea!

Tu ești ziua senină ce nu cere apus,
Din care-ntunecimea în hău adânc s-a dus;
Deschide-mi, Doamne, ochii să sorb lumina Ta,
Nemărginirea-Ți sfântă să-nceapă a-mă-ncânta!

Doamne, nu-mi da mai mult, decât mi-i de folos,
Nu mă lăsa s-adun ce-mi este de prisos;
Tu ești adevărat, iar eu deșertăciune,
Eu, omul mărginit, Tu, mare-nțepciune!

Înțelepciunea Ta de mine-i nepătrunsă,
Măsura bunătății rămâne necuprinsă,
De aceea, eu smerit, Te rog binevoitește
Pe robul ce-ai zidit de rele mântuiește!

VASILE A. PLEȘU
Câmpulung-Muscel

BIOETICA:

Pentru o întâlnire mai umană între medic și pacient

Sunt mulți pacienții care, în zilele noastre, manifestă nu doar reținere, ba chiar neîncredere, ce ajunge uneori la stări conflictuale cu lumea spitalului. Pare paradoxal că, odată cu creșterea nevoilor și a numărului de soliciți (vizite, consultații etc.) din partea populației, crește adesea un insidios sentiment de nesiguranță, neîncredere și incompreensiune. E o dramă pentru bolnavi, dar, în egală măsură, este și pentru personalul medical.

E vina medicilor sau a pacienților? E vina structurilor sanitare sau a statului? E vina unei mentalități, a unei culturi care apără tot mai puțin viața și demnitatea persoanei umane? Un răspuns exhaustiv ar risca să fie la fel de reductiv.

E adevărat că știința, în general, și cea medicală, în particular, tinde azi către o „ultra-specializare și, în același timp, către o „fragmentare” a omului, ignorând adesea unitatea originală, unică și irepetabilă a persoanei umane, ce se prezintă în identitatea sa cu trup și suflet, nu doar ca „subiect social”. Se construiește o reducționistă distincție în re medic și pacienți, care ajung uneori să nu mai găsescă limba lui comun, interpersonal.

Asaltați de informații de tot felul și de îndemnuri la auto-medicație și urmăriți de mirajul sănătății și frumuseții, devenim, de fapt, tot mai „dependenți”. Ispita „autodeterminării”, din partea bolnavilor, și cea a zisei „neutralități științifice”, din partea medicilor, dizolvă comun.cabilitatea — și așa foarte fragilă — dintre aceștia.

Poate că uneori sfera politicului contribuie neiertat de mult în acest raport, atunci când consideră sănătatea drept un appendice al administratiei publice și obligă medicul să caute un echilibru între echitate și compresione, pe de o parte, și pu-

ținătatea resurselor, pe de altă parte. Probă devine însuși limba, care-i tot mai impersonal și mai fiscal. În spital, prevalează adesea raportul pacientului cu structura, decât al bolnavului cu medicul. Constrâns la o mulțime de procedee birocratice, bolnavul ar vrea să vadă totuși în medic persoana de încredere și specialistul competent, care să-i poarte de grijă în suferința sa.

Se aud voci ce solicită tot mai insistent o nouă „cultură a relației” dintre medic și pacient. E nevoie să redescoperim valoarea personală a acestui raport. Un „pact” de conștiință sau, mai corect, o refundare antropologică creștină, pe linia identificării unei valori supreme în fiecare om, a chipului lui Hristos ce strălucește atât în medic, cât și în omul bolnav. Întâlnirea dintre bolnav și medic să fie aceea dintre o adevărată încredere și o adevărată conștiință.

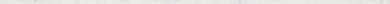
În actul medical, se întâlnesc, la nivel de conștiință, medicul și Hristos — „Doctorul sufletelor și al trupurilor”. Doar atunci actul medical este complet, iar boala înțeleasă în ambivalența sa și nu redusă doar la o disfuncție fiziologică. Înălțarea între pacient, ca persoană, și medic, ca persoană, devine un raport „reflexiv”: bolnavul citește în ochii medicului reflexe omului sănătos, iar medicul citește pe fața bolnavului caracterul chipului Omului deplin, ale umanității desăvârșite a lui Hristos. Actul medical ar putea deveni astfel o sârbătoare și nu izvor de teamă. Iar lungile așteptări din holurile spitalului noastre n-ar mai fi „drumul de la Ierusalim la Ierihon”, ci întâlnirea cu samarineanul milostiv și odihna în casa de oaspeți.

Ierom. Drd. IUVENALIE IONAȘCU

PARTEA A DOUA

Adevărul este o Persoană

Oamenii caută adevărul. Se poate zice chiar că în felurile chipuri, fără înțelegere — toți caută adevărul. Dar ce este adevărul? Unde se găsește el? Cum să-l găsim? Puțin numeroși sunt cei ce știu aceasta. Noi, creștinii, am auzit cu toții pe Hristos zicând: „Eu sunt Adevărul” (Ioan 14, 6), dar cu toate acestea, foarte adesea, nu înțelegem toate implicațiile pe care această afirmație le comportă pentru modul nostru de existență în toate manifestările sale. Printre cei ce au subliniat imensa importanță a acestei afirmații — revelație a lui Hristos, îl cităm pe marele teolog sârb, Pr. Iustin Popovici, care scrie: „În creștinism, Adevărul nu este o idee filosofică, nici o teorie, nici o învățătură, ci Persoana divino-umană vie, Iisus Hristos istoric. Cu Hristos, Dumnezeu-Cuvântul intră în lume, de-a-ntregul în această lume.”

Lumea nevăzută a îngerilor

(Urmare din pag. 1)

îmbărbătat pe păstori și le-a binevestit bucurie mare, că li s-a născut Mântuitorul, care este Hristos Domnul” (Luca 2, 10-11).

În pustie, după ce a poștit patruzeci de zile și nopți, Iisus ispitit a fost de către diavol prin întreită încercare. Categoriec l-a respins Iisus pe diavol, cu cuvintele: „Mergi înapoia mea, Satano! (Retro, Satana!)... și iată, îngerii venind (la Iisus) îl slujeau” (Matei 4, 10-11).

În amarul suferințelor din Ghetsimani, când „cu mare stăruință se ruga, iar sudoarea lui cu picături mari de sânge, picura pe pământ, un înger d-în cer s-a arătat lui Iisus și l-a întărit” (Luca 22, 43-44).

Am arătat că îngerii au fost prezenți și la învierea din morți a lui Iisus. La înălțarea lui la cer, doi îngeri, în chipul a doi bărbați, au stat lângă apostoli, îmbrăcați în haine albe, îmbărbătându-i (Fapte 1, 10).

Ca un al doilea serviciu, îngerii sunt încredințați să ocrotească și să conducă pe cei puși sub ocrotirea lor. Pe copii, pe cei mici, cu sufletul curat și nevinovat, deci fără răutate, fără v-bleșug, model de sinceritate, Iisus i-a dat ca exemplu pentru toți cei ce se năzuțesc să dobândească mântuirea sufletului lor în împărăția cerurilor. „Vedeți să nu disprețuiți pe vreunul din acești mici — le-a zis Iisus ucenicilor săi —, îngerii lor în ceruri, purarea văi fața Tatălui meu. Care este în ceruri” (Matei 18, 10). Acest verset biblic a fost considerat a fi un loc clasic, care ne certifică existența îngerilor păzitori.³

În profeția mesianică, privitoare la ispita diavolului în pustie, așa graiește psalmistul: „Îngerilor săi le va porunci Domnul să te păzească în toate căile tale; te vor ridica pe mâini, ca să nu se izbească de piatră piciorul tău” (Psalm 91, 11-12).

În V.T. ni se arată, că popoarele și țările cele mai diferite își au îngerii lor păzitori. Ca să înțeleagă ce va veni peste poporul lui Israel, solul divin i-a zis prorocului Daniil: „Îngerul păzitor al Persiei mi-a stat împotriva douăzeci și una de zile, dar iată că Mihail, voievodul îngerilor păzitori a venit într-ajutorul meu și eu l-am lăsat acolo la îngerul păzitor al împăratului Persilor” (Daniil 10, 12).

Îngerii sunt ocrotitori și ajutători pentru cei drepti și evlavioși în diferitele situații dificile din viață. Câți binecredincioși n-au simțit în primejdii, că s-au salvat, ca prin minune, datorită mâinii ocrotitoare a îngerului păzitor, trimis de Dumnezeu! O, dar îngerii sunt trimiși și spre a pedepsi gravele nelegiuiri ale păcătoșilor. Pe Irod Agripa, care l-a ucis cu sabia pe Iacob, fratele apostolului Ioan și care a căutat să-l piardă și pe ap. Petru, „pe loc, îngerul Domnului l-a lovit, pentru că nu a dat mărire lui Dumnezeu și mâncându-l viermi, a murit”. (Fapte 12, 23). De fapt, îngerii sunt în slujba Providenței divine.⁴

Marele teolog, Pseudo-Dionisie Areopagitul, împarte lumea îngerescă în trei ierarhii, fiecare dintre acestea împărțită fiind în câte trei cete. Prima ierarhie o formează ceata Serafimilor, a Heruvimilor cu ochi mulți și a Tronurilor celor prea sfinte, care este unită de aproape și nemijlocit cu Dumnezeu. A doua ierarhie o formează ceata Domnilor, a Puterilor și a Stăpânilor. A treia ierarhie este a Încăpătorilor, a Arhanghelilor și a Îngerilor.⁵

În Sf. Scriptură sunt indicați cu numele lor arhanghelii Mihail și Gavriil, pe care Biserica ortodoxă îi sărbătorește în ziua de 8 noiembrie. Mihail (cu înțelesul: Cine e ca Dumnezeu?) este conducătorul și ocrotitorul poporului lui Israel. „Iată, eu voi trimite înaintea ta pe îngerul meu — i-a zis Dumnezeu lui Moise — ca să te păzească pe tine în cale și să te ducă în pământul pe care l-am prăgătit” (Ieșire, 23, 20). Gavriil (are înțelesul: Dumnezeu este puternic) este prezent în opera mesianică, prin rolul de binevestitor al venirii lui Hristos în lume. Cartea lui Tobit ne oferă numele îngerului Rafail. Tobie a aflat un tovarăș de călătorie, care — fără a fi cunoscut — era de fapt îngerul Rafail. În sfârșit, pentru bunele servicii aduse, au voit să-i ofere daruri. Alunci el le-a spus că este „Rafail, unul din îngerii care duc rugăciunile celor sfinți și intră în fața slavei Celui Sfânt”. Nu după a sa voie a venit, ci după voia lui Dumnezeu, care se cade a fi proslăvit. Pe dată apoi, îngerul Rafail a dispărut de la vedere (Tobit 12, 15-21).

În încheierea parabolei cu drama pierdută, alături de bucuria pentru aflarea drahmei, a arătat Iisus că „bucurie este înaintea îngerilor lui Dumnezeu, pentru un păcătos care se pocăiește” (Luca 15, 10). Dacă îngerii se interesează și se bucură de cântarea unui păcătos, fără a-i putea procura ceva de la ei, dar se roagă pentru el, de fapt nu lezează meritul Domnului, care este izvorul Harului și a tot binele. Li revine credinciosului îndatorirea de a le solicita îngerilor ocrotirea și mijlocirea la Tronul ceresc, aducându-le totodată venerarea ce li se cuvine. Biserica dreptmăritoare îi venerază pe sfinții îngeri ca slujitori ai Dumnezeuiștii măiri, precum și ca ocrotitori și ajutători pentru izbăvirea din nevoi.

- 1. Andrusos H., Dogmatica, trad. de D. Stăniloae, Sibiu, 1930, p. 105.
2. Ioan Damaschin, Dogmatica, ed. a III-a, trad. de D. Fecioru, București, 1993, p. 47.
3. Gheorghiu V., Sf. Evanghelie după Matei, cu coment. vol. III, Cernăuți, 1933, p. 548.
4. Andrusos H., op. cit., p. 138.
5. Ioan Damaschin, op. cit., p. 48.

Arhimandritul Symeon — Spiritualitate și frumusețe

prin Duhul Sfânt îl cunoaștem de Domnul”¹⁶: Nu-L putem cunoaște pe Iisus Hristos ca Dumnezeu dacă nu o facem prin Duhul Sfânt. Propriu-zis vorbind, taina Sfintei Treimi, ca și cea a divino-umanității lui Hristos, se află radical în afara posibilității intelectului nostru. Orice încercare de a pătrunde rațional taina ne plasează pe o cale fără ieșire, ce nu ne conduce către o întâlnire vie cu Hristos, către o comună existențială cu El. Din toate acestea, înțelegem distanța care separă calea creștină de spiritualitățile de tip gnostic. Ele, toate, tind către un Absolut, dar acest Absolut este — ca să conchidem —, o abstracție impersonală (mă gândesc mai ales la hinduism și la buddhism). A tinda d-în toată ființa ta spre un Absolut impersonal pentru a realiza (în dublul sens de „a lua cunoștință de” și de „a împlini”) identitatea ta esențială cu El este, în fond, o sinucidere metafizică.

Evocând caracterul fundamentalist al spiritualității creștine, n-aș dori să omit de la menționare, chiar și numai în trecere, rolul „celuilalt” și în particular al părintelui duhovnic. Se cunoaște expresia biblică „Dumnezeu lui Avraam, Dumnezeu lui Isaac și Dumnezeu lui Iacob” (Matei 22, 32) — El este Dumnezeuul părinților noștri. Noi ajungem la Dumnezeu prin intermediul oamenilor. Întâlnim un om purtător de Dumnezeu, care ne inspiră încredere și, prin el, sesizăm ceva din taina lui Dumnezeu. Convertirea primilor creștini, în timpul persecuțiilor, se făcea foarte adesea prin contactul cu martirii. Când aceștia erau martirizați și trimiși la moarte, credința lor trezea în inima celor prezenți convingerea că Dumnezeu pentru care acești bărbați și aceste femei erau gata a muri, era adevăratul Dumnezeu. E necesar, p-ntru ca lumea să subziste, să existe întotdeauna bărbați și femei „purători de Dumnezeu”, acționând ca un ferment în firea umanității. Și de fapt, de-a lungul veacurilor, sfinții n-au lipsit nicio dată în Biserică, iar aceasta se întâmplă până în zilele noastre. Foarte aproape de noi îl avem pe sfântul Siluan. Ne este aproape contemporan, adormind în Domnul în anul 1938. S'rălucirea și influența sa cresc pe zi ce trece. Numeroși sunt cei ce găsesc în el un izvor de inspirație și vin sau revin prin el la credința creștină.

Dumnezeu S-a făcut om pentru ca omul să devină dumnezeu

Formula care rezumă cel mai bine întreg mesajul creștin este maxima patristică: „Dumnezeu S-a făcut om pentru ca omul să devină dumnezeu”. Aproape la fel, regăsim aceeași expresie la Irineu de Lyon, la Atanasie al Alexandriei, la Augustin de Hippona și la mulți alți Părinți ai Orientului și Occidentului.

Nu ajunge să proclamăm divino-umanitatea lui Hristos, trebuie să o și afirmăm cu referire la om, căci aceasta este vocația sa, sensul vieții sale: toți oamenii sunt chemați să devină, ei înșiși, fii ai lui Dumnezeu, dar prin adopție. „Unde sunt eu, acolo va fi și slujitorul Meu”, zice Hristos (Ioan 12, 26). Unde este El? „La dreapta Tatălui” (Fapte 7, 55). Expresia aceasta, „la dreapta Tatălui”, înseamnă egalitatea cu Dumnezeu, intrarea totală în sfera divinului. Sfântul Grigorie Palama (sec. XIV) nu ezită să spună: „Cei ce se împărtășesc de energii (necreate) și lucrează în comuniune cu ele sunt făcuți, de Dumnezeu, dumnezei fără început și fără sfârșit, prin har.”¹⁷ Conform Părintelui Iustin Popovici¹⁸, omul, simplu om, nu este cu adevărat om, ci un sub-om, un semi-om, în cele din urmă un non-om. Singurul om adevărat este Hristos, Dumnezeu-Om, și cel ce în Hristos a devenit „dumnezeu prin har”. Această idee, că omul poate deveni „dumnezeu prin har” se găsește la numeroși Părinți, dar în particular la sfântul Maxim Mărturisitorul (sec. VII). Aceasta înseamnă mântuirea, ultima treaptă a devenirii omului.

Chip și asemănare

Care li este punctul de plecare? Crearea omului după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (Facere 1, 26). În acest „chip” se află posibilitatea pentru om de a-L reflecta în mod adecvat, în ființa sa, pe Dumnezeu datorită lui, omul poate avea cu Dumnezeu o unire din cele mai intime. A fost creat în acest scop. Omul nu e un animal precum celelalte, superior lor doar prin inteligența și desțoinția sa, și căruia să-i fi fost supraadăugat „prin har” un dar spiritual supranatural.¹⁹ El poartă la rădăcina ființei sale această conformitate cu divinul, care este chipul lui Dumnezeu în el. Chipul face parte d-în definiția omului. Natura umană poartă într-nsec, în ea însăși, „codul genetic” al chipului lui Dumnezeu. Dar trebuie, încă, să se poată dezvoltă până la deplină asemănare cu Dumnezeu. E o „eroare” să delimităm între chip și asemănare precum între început și sfârșit. A fost chemarea lui Adam, de a ajunge, plecând de la chipul lui Dumnezeu, la plenitudinea asemănării.

Tragedia căderii în păcat a făcut ca acest proces, care nu depindea numai de Dumnezeu, ci și de libertatea omului, să nu se poată realiza în Adam. A trebuit ca Dumnezeu însuși să devină om pentru ca promisiunea să devină realitate; El l-a mântuit pe om. Cu alte cuvinte, doar în Hristos, omul a ajuns la deplina asemănare, a fost total îndumnezeit. Ne rămâne să-L urmăm (cf. Ioan 12, 26).

În tradiția spirituală a Bisericii, viața de creștin este, înainte de toate, o viață a poruncilor Evangheliei. În starea sa decăzută, omul nu poate ajunge la plenitudinea asemănării printr-o creștere — să-i zicem — naturală. Oricât de dură ar fi așeza sa, eforturile individuale nu sunt suficiente. „A vrea binele se află în mine, dar pe a face nu-l au”, suspină sfântul Pavel (Romani 7, 18). Acum, drumul mântuirii trece prin moarte. Trebuie să murim pentru a trăi. „De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu” (Ioan 3, 5). Tema centrală a vieții în Hristos o reprezintă Paștele: acestea sunt o trecere prin moarte pentru a intra într-o înviere, în viața veșnică. Cel ce întârșește în noi acest program este Botezul. Viața unui botezat va consta în actualizarea harului botezului său. El va trebui, de-a lungul întregii sale vieți, să aprofundeze, să se străduiască să împlinească ceea ce s-a petrecut la botezul său, ceea ce a experimentat sacramental, adică:

- 1. Lepădarea de Satana.
2. Unirea cu Hristos-Dumnezeu printr-o moarte-înviere simbolizată de trei afundări totale în apa baptilmală;
3. Primirea peceții darului Duhului Sfânt prin mirungere (ungere cu sfântul Mir), adevărată Cincizecime (Rusalii) personală.
4. În sfârșit, recapitulând și încoronând totul, împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos.

„Lepădarea de satana, de toate cele ce sunt împotriva sufletului tău, și de toate cele ce sunt împotriva păcatului tău, și de toate cele ce sunt împotriva înfricoșării tale. Și ia asupra ta numele Domnului nostru Iisus Hristos, și făcându-te din nou copil, nu te supune mai mult decât lui Dumnezeu” (Col. 2, 2-10). „Nu vă supuneți nimănui din lume, ca să vă răscumulați în ziua de judecată, căci voi sunteți liberi de la toate” (Col. 3, 1).

„Nu vă supuneți nimănui din lume, ca să vă răscumulați în ziua de judecată, căci voi sunteți liberi de la toate” (Col. 3, 1).

„Nu vă supuneți nimănui din lume, ca să vă răscumulați în ziua de judecată, căci voi sunteți liberi de la toate” (Col. 3, 1).

O moarte-înviere

În starea sa decăzută, omul nu poate ajunge la plenitudinea asemănării printr-o creștere — să-i zicem — naturală. Oricât de dură ar fi așeza sa, eforturile individuale nu sunt suficiente. „A vrea binele se află în mine, dar pe a face nu-l au”, suspină sfântul Pavel (Romani 7, 18). Acum, drumul mântuirii trece prin moarte. Trebuie să murim pentru a trăi. „De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu” (Ioan 3, 5). Tema centrală a vieții în Hristos o reprezintă Paștele: acestea sunt o trecere prin moarte pentru a intra într-o înviere, în viața veșnică. Cel ce întârșește în noi acest program este Botezul. Viața unui botezat va consta în actualizarea harului botezului său. El va trebui, de-a lungul întregii sale vieți, să aprofundeze, să se străduiască să împlinească ceea ce s-a petrecut la botezul său, ceea ce a experimentat sacramental, adică:

- 1. Lepădarea de Satana.
2. Unirea cu Hristos-Dumnezeu printr-o moarte-înviere simbolizată de trei afundări totale în apa baptilmală;
3. Primirea peceții darului Duhului Sfânt prin mirungere (ungere cu sfântul Mir), adevărată Cincizecime (Rusalii) personală.
4. În sfârșit, recapitulând și încoronând totul, împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos.

Așeza

Taina inițierii creștine este cea care, odată creat omul „după chipul lui Dumnezeu”, restabilește baza pe care se va desfășura întreaga viață spirituală a neofitului și îl precizează cadrul. Către sfârșitul slujbei botezului preotul se roagă pentru noul botezat, cerând „să rămână oștaş nebiruit împotriva diavolilor ce poartă în zadar dușmănie asupra lui și asupra noastră; și cu cununa Ta cea nepieritoare arată-ne pe toți biruitori până la sfârșit.”²⁰ Tainele nu acționează automat printr-un fel de virtute magică, pentru a deveni un „oștaş nebiruit”, omul trebuie să dea dovadă de buna sa voință, cooperând liber cu harul primit la botez. Această cooperare se va exprima printr-un stil de viață mai mult sau mai puțin ascetic.

Așeza este indispensabilă dacă vrem să progresăm pe calea mântuirii. Ea are o dimensiune pozitivă și una negativă. Partea pozitivă constă în a se pune sub ascultarea plină de supunere a poruncilor lui Hristos, care sunt esențial pozitive: „Să iubesti pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta, d-în tot sufletul tău și d-în tot cugetul tău” și „Să iubesti pe aproapele tău ca pe tine însuși” (Matei 22, 37-39).

Porunca de-a iubi pe aproapele ca pe tine însuși ne învață că aparținem aceluiași corp al umanității care este unul. În planul lui Dumnezeu, umanitatea este una: păcatul a introdus divizarea, ne-a transformat în indivizi izolați, egoiști și egocentri. „Nu cumva sunt eu paznicul fratelui meu?” (Fac. re 4, 9), întreabă ironic Cain după uciderea lui Abel.

Porunca de-a iubi pe aproapele ca pe tine însuși vizează vindecarea divizării și restaurarea unității; ea îndcă atât gradul de iubire, cât ne ajută să înțelegem că „viața fratelui nostru este viața noastră însăși” (sfântul Siluan Athonitul). Cea care are

chemarea de-a realiza această unitate „după chipul Sfintei Treimi”, de-a aduna într-un singur trup, Trupul lui Hristos, pe fiii lui Dumnezeu împraștiați pe fața pământului, este Biserica. Pentru ca aceasta să se împlinească, trebuie să încetăm a fi indivizi narcisiști spre a deveni persoane-in-comuniune, ceea ce implică o înorsătură completă a modului nostru de existență.

Partea negativă a ascezei privește lupta împotriva păcatului, împotriva patimilor. Părinții apreciază cătece drept boli ale facultăților sufletului. Ei au și analiza, cu o mare finețe, diversele patimi ale sufletului pentru a putea prescrie tratamentul adecvat. D-mersul lor nu e nici juridic, nici moralizator, ci existențial: este vorba de o luptă împotriva duhurilor răului care încearcă să ne aservească. Această luptă ne liberează de influența lor. Dând năvăii asupra patimii, noi vom suprima rădăcina ce naște păcatul.* Pentru a conchide este vorba de o vindecare în profunzime a întregii noastre ființe.

Pocăința, calea mântuirii

Luptând împotriva patimilor, străduindu-se să trăiască conform poruncilor lui Hristos, omul ia cunoștință de esecul său: el nu ajunge să împlinească pe deplin aceste porunci ce îl depășesc. Cine poate pretinde că-L iubește pe Dumnezeu din toată inima sa, d-în tot sufletul său, d-în tot cugetul său? Omul descoțeră din ce în ce mai mult distanța ce-l separă de Dumnezeu, „lipsa de as-manare” a sa cu El; atunci se naște în el meta-noia, pocăința. Așeza ia tot mai mult aspectul unei profunde pocăințe. „Tu ai pus pocăința spre mântuire”, se mărturșește preotul lui Dumnezeu, cu recunoștință, în timpul Liturghiei.²¹ Adevărata pocăință este, ea însăși, un dar al lui Dumnezeu; și noi i-L cerem prin rugăciune: „Dă-mi să-mi văd greselile mele și să nu osândesc pe fratele meu.”²²

Când se vorbește de chemarea omului de-a deveni într-un totu asemănător lui Dumnezeu, de îndumnezeire, aceasta provoacă adesea teamă, poate pare exagerat de ambicioasă sau manifestarea unei truii propriu-zis luciferiene. În realitate, ea înseamnă indicarea țintei către care trebuie să tindă eforturile noastre, aspirațiile noastre, ca steaua Polară pe care o contemplăm într-o noapte adâncă: ea se află la o distanță incalculabilă, chiar inaccesibilă, și totuși ne indică direcția de urmat. Dar „cele ce sunt cu nepuință la oameni sunt cu putință la Dumnezeu”, zice Domnul (Luca 18, 27). Cunoscând ținta finală, pașim cu încredere pe calea înfricoșătoare dar dulce a pocăinței, calea cenozei pe urma lui Hristos Care „S-a golit pe Sine luând chip de rob, devenind asemenea oamenilor; și ia înășașare a-lăndu-Șe ca un om, S-a smerit pe Sine făcându-Șe ascultător până la moarte; și încă moarte de crucă” (r. Lpeni 2, 7-8). Omul coboară în iadul pocăinței, al auto-acuzării și acolo, în cea smerenie extremă, Dumnezeu vine de-l caută spre a-l face să urce și a-i însufla o viață nouă: darul Sfântului Duh.

În viziunea Sfântului Serafim de Sarov, dobândirea Duhului Sfânt constituie țelul vieții creștine. Astfel, omul pătunde într-o profundă comună existențială cu Dumnezeu însuși, căci „acest har îndumnezeitor al lui Dumnezeu este necreat; el este veșnic și vine de la veșnicul Dumnezeu.”²³ Omul devine tot ceea ce este Dumnezeu, în afara identității după fire, precizează sfântul Maxim Mărturisitorul.²⁴ Pentru a sugera ceea ce reprezintă această unire „Fără despărțire și iară amestecare” a omului cu Dumnezeu, Parinții recurg la diverse imagini. Una dintre ele este cea a unei săonii introdusă în foc. Sabia, obiect de fier, având o formă, greutate și o lamă ascuțită, rămâne ceea ce este, dar doborândește un lucru care nu-i aparține ființial și care îi este străin: focul. Fierul și iocul vor intra în cea mai strânsă unire, chiar dacă fierul va arde iar iocul se va egita, fără ca iocul să devină fier sau invers.

Rugăciunea

Omul intră în relație cu Dumnezeu prin rugăciune. Rugăciunea îl însoțește pe tot parcursul vieții sale și se adaptează tuturor circumstanțelor, tuturor nevoilor. Ea este personală, rostită în singurătate, în tainicul inimii, dar și comună când credincioșii se reunesc pentru a se ruga împreună „într-un singur loc laolaltă” (Fapte 2, 44).

Mărturisirea unui pelerin rus²⁵ a făcut cunoscut în Occident un mod de rugăciune foarte răspândit în lumea ortodoxă, Rugăciunea lui Iisus. Ea se rostește prin cuvintele: „Doamne Iisuse Hris-

toase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul”. Este o rugăciune personală, centrată pe invocarea numelui lui Iisus, Dumnezeu-Om. Se utilizează fie ca o rugăciune intensă, rostită o dată sau de două ori, fie în mod repetitiv, într-un timp mai mult sau mai puțin prelungit, adesea cu ajutorul unor mășini. Între Persoana divină și Numele Său există o relație atât de strânsă încât o anumită „prezență” a Persoanei se manifestă în Numele Său. Aceasta explică interdicția vechitamentară: „Să nu iei numele Domnului (YAHVE) Dumnezeuului tău în deșert” (Ieșire 20, 7). Pe de altă parte, această rugăciune este prin excelență una ce exprimă pocăința celui ce se roagă. Când am înțeles importanța pocăinței în spiritualitatea creștină, nu vom fi surprinși de locul pe care această rugăciune îl ocupă în ea.

Afară de rugăciunea personală, noi practicăm și rugăciunea liturgică comună. Dacă nu suntem indivizi izolați (lumea decăzută) ci persoane-in-comuniune (lumea răscumpărată a Bisericii), sesizăm ușor necesitatea de a exprima această comuniune printr-o rugăciune comună ce culminează în Liturghia euharistică. Biserica își întemeiază existența sa în Euharistie; în aceasta ea devine o realitate concretă. Datoria Bisericii este de-a restaura unitatea ontologică a neamului omenesc, fărâmițată de păcat. În Biserică suntem membri ai unui singur Trup. Cel ce zice: „Sunt credincios, dar nu practicant; nu merg la biserică deoarece nu am nevoie de ceilalți”, nu înțelege că, izolându-se în acest fel, se îndepărtează de Izvorul Vieții și se împietrește într-un mod de existență moștenit de pe urma decăderii și a păcatului.

Dacă am încerca să ne închipuim Împărăția Cerurilor, noi ne-am imagina-o niciodată populată de indivizi izolați, fiecare trăind de-o parte, în colțul său. Nu, ne-o vom concepe ca o adunare de fericii reuniți în „cor” și cântând „într-un glas”, fără ca această unitate să abolască caracterul absolut ireductibil al persoanei și al libertății sale. La antipodul acestei concepții se găsește iadul, așa cum și l-a imaginat un autor englez, C.S. Lewis (1898-1963). În lucrarea The Great Divorce (Marele Divort),²⁶ el începe, în maniera sa umoristică însă foarte profundă, prin a descrie un oraș înmăscat în care cititorul recunoaște în celăl cu înțetul iadul. Noii veniți în aceste locuri se instalează începând din centrul orașului, încadrați în străzi normale; dar, cum se ceartă constant cu vecinii lor, ei se mută fără încetare stabilindu-se din ce în ce mai departe. Acest oraș sfârșește pr-n a avea dimensiunile Universului și de departe se poate zări cutare sau cutare astru locuit de Iulius Cezar, Napoleon sau altă celebritate a Istoriei... într-o însingurare absolută!

Traducere de DANIEL POPA, stud. anul II, Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” Sibiu

13. Pr. Iustin Popovici, L'Homme et le Dieu-Fomme, Lausanne, L'Age d'Homme, 1989, p. 120-121.

14. Christos Yannaras, La Foi vivante de l'Eglise, Paris, Cerf, 1989, p. 31.

15. Grand Livre d'Heures, Roma, Diaconie Apostolique, 1989, p. 237.

16. Archim. Sophrony, op. cit., p. 375.

17. Jean Meyendorff, Introduction à l'étude de Grégoire Palamas, Paris, 1959, p. 247.

18. Op. cit., p. 146.

19. Cf. Vladimir Lossky, Essai sur la Tèologie mystique de l'Eglise d'Orient, Paris, Cerf, 1990, p. 126; Henri de Lubac, Surnaturel, Paris, 1991.

20. Baptême, Roma, Diaconie Apostolique, 1979, p. 55 (rom. Moltifelnic, Ed. IBM, București, 1992, p. 41).

* Cf. Spirithèe de Gaza, Oeuvres spirituelles, Paris, 1963, Sources chrètiennes, 92, p. 153.

21. Dumnezeiasca Liturghie a sfântului Ioan Gură de Aur, Rugăciunea cântării celei întreit-sfinte.

22. Rugăciunea sfântului Eftrem Sirul.

23. Grigorie Palama în Philocalie, Bellefontaine, Fascicule 10, p. 306. El îl citează aici pe Maxim Mărturisitorul. Răspunsuri către Talalie 16, PG 90, 644 D.

24. Maxim Mărturisitorul, Ambigua, PG 91, 1308 BC.

25. R-cits d'un pèlerin russe, Paris, Ed. du Seuil (trad. rom. Mărturisirea unui pelerin despre lucrarea plină de har a rugăciunii lui Iisus, Chișinău, Ed. Axis Mundi, 1997).

26. C. S. Lewis, The Great Divorce, Glasgow, 1976, p. 19-20 (trad. franc. L'autobus du Paradis, Paris, Ed. du Cerf).

Un mare nedreptățit, mitropolitul VASILE MANGRA al Ardealului

(Optzeci de ani de la moartea lui, 14 octombrie 1918)

Se împlinesc în acest an optzeci de ani de la moartea mitropolitului Vasile Mangra, profesor, istoric, aprigul luptător național — până în 1910 — vicar și președinte al Consistoriului ortodox român din Oradea, și mai pe urmă mitropolit al Ardealului. Personalitatea lui, atât de controversată, ca toate viețile omeșii, își are lumina și umbrele ei, care nu pot fi despărțite. Trebuie revăzute atât lumina — care-l situează pe culmile cele mai înalte ale istoriei și culturii poporului român, dintre anii 1850—1918, cât și „umbrile” cauzate mai ales de ura, gelozia și necunoașterea împrejurărilor din acei ani și, mai ales, de cauza morții sale. A fost etichetat „trădător”, ca „vânător” după o mitră arhierască, și — ceea ce e și mai trist ca „sinucigaș” — pe urma unei afirmații neîntemeiate a lui Constantin Kirilovici care, în a sa Istorie a primului război mondial scrie, că s-ar fi sinucis „consumând o doză de veronal”. Afirmația este reluată și de s-tinsul academician Gabriel Drempele (desigur din necunoașterea documentelor aduse de noi de la Budapesta, împreună cu profesorul Eugen G.ück de la Arad, care atestă adevărata cauză a morții lui Mangra, cunoscută și de episcopul Roman Ciorogariu și cuprinsă în cartea Zile trăite (Oradea, 1926, p. 147—149).

Argument.

În anul 1956, lucrând la Episcopia Aradului, am primit într-o zi vizita a doi învățători bihoreni trimiși la mine de profesorul Dr. Ștefan Lupșa, de la Sibiu, bihorean, unul dintre cei mai mari istorici ai Bisericii noastre. Erau nepoții mitropolitului Vasile Mangra. Între altele, mi-au spus (citez din memorie): „Părinte vicar, știm că sunteți bihorean și că vă ocupați de istoria Bihorului; vă rugăm să ne ajutați să obținem reabilitarea unchiului nostru. Cu puțin înainte de a muri, l-am vizitat la hotelul din Budapesta unde se afla. Cu glas slăbit de boală și de bătrânețe, ne-a arătat niște scrisori pe nopțieră și ne-a spus: Păstrați aceste scrisori, ele mă vor desculpa”. Invitația celor doi bătrâni învățători am primit-o cu destulă emoție, mai ales că, încă în 1947, neuitatul preot Dr. G. eorghe Ciuhandu, bihorean și el, consilier la Episcopia Aradului, istoric și om de cultură aleasă, mi-a încredințat un manuscris cuprinzând un număr de 74 scrisori, copiate de dânsul, cu titlul Din corespondența lui Vasile Mangra — Eugen Brote — Ioan Slavici și alții (primă de la protopopul E. Cioran, Sibiu). Erau 147 pagini, cu scris mărunt, cu un indice de nume ale persoanelor în corespondență. Pentru legăturile mele cu Dr. Gheorghie Ciuhandu, menționez că în anul 1947, cu puține zile înainte de a muri, a scris pe genunchi, în pat, o măgulitoare Prefață la lucrarea mea de doctorat (parte din ea) cu titlul Români arădeni în frământările anilor 1849—1850, prin care mă îndemna să continui preocupările dânsului de istorie a Bihorului și Aradului. Mi-a dăruit aceste scrisori și de atunci m-am holărit să mă ocup și de cazul lui Vasile Mangra, încercând, în mai multe rânduri să sensibilizez autoritățile bisericești în sensul reabilitării acestui om atât de nedreptățit, atât în viață cât și după moartea lui, până astăzi.

Deoarece reabilitarea lui ca istoric și fost membru al Academiei Române s-a făcut, de oameni competenți, m-am oprit asupra cercetărilor privind împrejurările și cauza morții sale; cu atât mai mult cu cât cauza de „sinucigaș” conjugată cu cea de „trădător”, au dus la scoaterea numelui său din pomelnicul mitropolitilor Ardealului, ca pe un eretic, măsură cu totul neîntemeiată și nedreaptă, inspirată de dușmanii săi aflați la putere în anii de după 1920. Am publicat în revista Familia, din Oradea (Nr. 10/1978, An. 23), împreună cu profesorul Dr. M. cea Păcurariu de la Sibiu, cu profesorul Constantin Mălinaș și alții, materiale privind oportunitatea reabilitării lui Vasile Mangra. Cu sprijinul de mare însemnătate al profesorului arădean Eugen G.ück, făcând cercetări în Arhivele de stat de la Budapesta, de la Oficiul stării civile și, mai ales, de la parohia ortodoxă română de acolo, am reușit să elucidăm, fără nici o posibilitate de îndoială adevărata cauză a morții mitropolitului Vasile Mangra.

Anticipând concluzia acestor cercetări, putem afirma că acest om nu a fost nici „trădător”, poate depășit de evenimentele, cum

n-au fost trădători nici mitropolitii Ardealului, Sava Brancovici, Iie Iorest, sau Simion Ștefan, din scoatele stăpânirii principilor calvini, care, siliți a primi „punctele calvinizante” impuse au împlinit din ele cele ce erau de folos, nici urmașii lor Ioan Meșianu, Miron Romanul și ceilalți, care au căutat să apere instituțiile fundamentale ale românilor, prin colaborare cu autoritățile vremii, și, poate ar trebui să amintim și de ierarhii noștri din timpul stăpânirii comuniste, care s-au străduit să salveze existența Bisericii în condițiile de atunci, fără a trăda credința strămoșească.

Pentru a cunoaște împrejurările în care Vasile Mangra a trebuit să primească, să colaboreze cu guvernul de la Budapesta, ca deputat, este necesar să citim scurte extrase din declarațiile unor contemporani: între aceștia cele ale episcopului Roman Ciorogariu care i-a fost unul dintre cei mai apropiați prieteni. În cartea Zile trăite, spune între altele: „A fost o vreme când numele lui Vasile Mangra, profesor de teologie în Arad, însemna erau național, pentru că el sintetiza apostolicele viața românească... El era bihorean. De când a venit la Oradea, în 1900, ca vicar episcopesc vedea cu ochii cum se stinge sufletul românesc în Bihor în lipsa de școli românești și sub bătaia prozelitismului catolic, nu află altă mântuire decât reînființarea vechii episcopii ortodoxe din Oradea. Știa că aceasta nu o poate face fără învoiala și sprijinul material al guvernului. Aceasta l-a determinat la hotărârea fatală de a intra în partidul „muncii” (de fapt al marilor moșieri) sub șefia lui Tisza, ca deputat în cercul Ceica”. Roman Ciorogariu s-a aflat pentru întâia oară în dezacord cu prietenul său Vasile Mangra. Într-o scrisoare datată 25 iunie (9 iulie) 1910, la invitația de a-l urma, Ciorogariu îi răspunde: „Pe tine te poate justifica un singur fapt, reale concesiuni din partea guvernului și inaugurarea unei noi politici de înalta în favoarea noastră” (Zile trăite, op. cit., p. 65). Mangra a urmat acest sfat și, precum vom arăta, a reușit să aducă bine servicii poporului român, Bisericii și școlii, precum și multor persoane particulare care i-au cerut ajutor.

Într-o scrisoare a lui Ioan Slavici către Eugen Brote, ambii prieteni ai lui Mangra, acesta declară: „Ceea ce l-a determinat, nu sunt nici interes, nici calcule (aluzie la acuza ce i se aducea că urmărește să fie episcop; ar fi putut ajunge să fie episcop, în 1902, când a fost ales la Arad, dar neconfirmat din cauza activității sale politice) ci un fel de impulsie instinctivă și neprecizată... Un om care s-a expus atât de adeseori, a umblat adeseori în România, e bun prieten cu fruntașii români (e vorba de Brătianu și de ministrul Sturza, care i-a și transmis mesajul curții regale, acela de „a salva, ceea ce se poate salva, în cazul când puterile centrale vor câștiga războiul a socotit că poate aduce servicii Bisericii și școlii române confesionale primind mandatul de deputat cu program guvernamental”.

De o deosebită importanță ni se pare declarația profesorului Ioan Lupșa, din 28 mai 1959, dată nepoților lui Vasile Mangra, care încercau să obțină reabilitarea unchiului lor Vasile Mangra (pentru care au obținut numeroase declarații de la personalități distinse în favorul lui) în care scria: „În ce mă privește personal, i-am păstrat o bună amintire, ca unuia care în toamna

anului 1916, și în primăvara anului următor, a făcut repetate intervenții la ministrul de interne ungar, Sandor, pentru reînvoiala mea în sânul familiei (de notat că ministrul știa că Lupșa, după alegerea lui Mangra ca mitropolit, a scris un violent articol în „Telegraful Român” contra lui Mangra și se mira de această intervenție, la care Mangra a răspuns, „Vin pentru omul de știință, nu pentru omul politic”; Zile trăite, p. 81), și Lupșa continuă: „asupra atitudinii lui politice nu am scris nicăieri nici un cuvânt; academicienii Vasile Pârvan și Alexandru Lapedat, Nicolae Iorga, care a scris atunci, în timpul războiului, că „Vasile Mangra ar trebui să-și revie locul de membru activ al Academiei Române, și să i se ceară iertare pentru jicnirile ce i se aduseseră” (Cf. Aneax nr. 4 din dosarul întocmit de cei doi nepoți ai lui Mangra). Ioan Lupșa își încheie declarația cu aceste cuvinte demne și de omul savant istoric, dar și de preot: „După ce politica militantă și istoria și-au rostit cuvântul de reabilitare, nu va mai fi nici un obstacol să-și rostosească și ierarhia Bisericii, prin forul competent, știind prea bine că rostul Bisericii nu poate fi acela de a condamna fără apel, ci de a înțelege și de a se grăbi să ierte greșala oricui ca să se îndrepte și să fie viu. Altfel ar răsuia în deșert cuvintele rugăciunii cotidiene, și ne iartă nouă greșelile noastre precum și noi iertăm greșelile noștri”.

Roman Ciorogariu consemnează în cartea sa Zile trăite, testamentul scris cu trei luni și jumătate înainte de moarte, oglinda cugețării sale din urmă, în care, după ce enumeră rudenile și ce lasă fiecăruia din foarte modesta lui avere, încheie cu aceste cuvinte memorabile: „În sfârșit las și iert pe toți cei ce mă urăsc și m-au nedreptățit, rugând pe milostivul Dumnezeu să-mi ierte și mie păcatele mele cele de voie și cele fără de voie...”. Roman Ciorogariu, relatănd ultimele lui cuvinte, arată că „după ce a fost distrus omul politic, a urmat să fie distrus și omul creștin...”. Se citează cartea lui Kirilovici, Istoria războiului, în care se spune că „și-a pus singur capăt vieții închițând o puternică doză de veronal”. Afirmația a prins și dușmanii lui s-au folosit de ea până și în prezent. Dr. Gheorghie Popa, care „i-a ținut lumina”, a povestit lui Roman Ciorogariu cum a chemat pe preotul Bogoevici să-l cuminece și acesta, întârziu, a rostit singur rugăciunea cuminecării. Ultimul cuvânt i-a fost: „continuă lupta pentru Biserică cu lăpădare de sine”. Pe drept cuvânt, Roman Ciorogariu încheie scriind: „sinucigașul nu moare așa”. Cauza morții lui Vasile Mangra este acum pe deplin elucidată. Atât în condica morților aflătoare la parohia ortodoxă română din Budapesta cât și cea de la Oficiul stării civile, stă scris „infarct miocardic”. Moartea lui a fost anunțată de ziarile românești și maghiare, cu aceeași explicație a cauzei morții sale. Astfel, însințarea de „sinucigaș” cade și trebuie eliminată din motivarea „ștergerii” numelui său din pomelnicul mitropolitilor Ardealului. În același timp trebuie respinsă acuza de trădare, Declarația cerută de contele Tisza în contra anexării Ardealului la România, cu data de 1 februarie 1917, a fost semnată mai întâi de episcopul greco-catolic Dimitrie Radu, ca și cea din 12 februarie 1917, semnată de 180 fruntași ai românilor. Era, scrie Ciorogariu, „ca unia de mătasă ce o trimitau sultanii celor osândiți la moarte ca să se stranguleze ei însși cu ea”. Au semnat-o ca să-și salveze viața; cu toate acestea, numai Mangra a fost etichetat ca „trădător”. „Sub asemenea presiuni fruntașii politici, între care membrii Partidului Național Român, Teodor Mihali și Alexandru V. i da, unii clerici, între care cei doi mitropoliți Vasile Mangra și Victor Mihali, au fost siliți să facă declarații de dezaprobare a războiului românilor, din oportunitate, pentru a salva viața celor închiși” (Ștefan Pascu, Făurirea statului național unitar român, Ed. Academiei, București, 1978, vol. I, p. 387).

La împlinirea celor optzeci de ani de la moartea lui Vasile Mangra înălțăm rugăciuni către Dumnezeu, Judcătorul Cel drept, să odihnească sufletul lui cu dreptii, să-i dea iertarea păcatelor pe care le-a săvârșit ca om.

Preot prof. Dr. GHEORGHE LIȚIU

Facultatea de Teologie a Universității Oradea

Pilda semănătorului — o tipologie a omului cunoscător

Faptul că trăim într-o lume pe care nu o putem explica doar prin propriile noastre capacități intelectuale, dar care ne provoacă în permanență să ne punem întrebări, face ca toate acestea să ceară un răspuns. A trăi într-o lume a întrebărilor fără răspuns ar însemna că suntem condamnați la o existență lișită de sens. Fiind structural finit, omul este conștient să nu poată oferi singur răspunsuri atât în ceea ce-l privește pe el însuși, cât și lumea în care îl este hărăzit să trăiască. Asal at de întrebări, dorește să le poată oferi o dezlegare, să le dea un răspuns, însă răspunsurile pe care le oferă nu sunt nici complete, și nici definitive, deci departe de a-l mulțumi.

Răspunsurile la întrebările, la tainele existenței sale le află doar atunci când se găsește în ordinea divină, când se raportează la Dumnezeu, când se deschide chemării Sale, pentru că numai Dumnezeu ne poate oferi răspunsul și numai El poate da un sens existenței noastre, iar răspunsul lui Dumnezeu este Cuvântul Său, pr'n care ne cheamă la Sine, ne vrea ai Lui, vrea să ne mântuiască din bezna păcatului și a morții. Cuvântul este viu și lucrător, este Cuvântul vieții, este sămânța dătătoare de viață acolo unde găsește pământ bun.

Cuvântul lui Dumnezeu se adresează tuturor, dar nu la toți aduce roade, pentru că sunt și din aceia care refuză și se dovedesc nedemni de chemarea adresată lor.

Astfel, unii se aseamănă cu drumul. Pământ bătătorit de ploa, ars de soare, refrecat la orice formă de viață, drumul îi închină pe cei lipsiți complectamente de interes față de cele spirituale, cei care nu au și care refuză orice atingere cu metafizica.

Într-o tipologie a omului cunoscător, în care identifică cinci tipuri: misticul, filosoful, scepticul, indiferentul și mbeicul, Petre Tutea îl definea pe indiferent drept imbecilul făcut sau imbecilul prin opțiune, cel care singur își asumă această condiție existențială, dovăduindu-se totalmente lipsit de interes față de evenimentul ca șterșit. Închisat în el însuși, în propriu-i un vers sărăcit cu bună știință, ignoră până și cel mai elementar adevăr, a nume că, indiferent de religia la care ne referim, ființa umană este principial orientată spre Divinitate, neputând exista decât în măsura în care se raportează și se regăsește în Dumnezeu, iar atunci când pierde această orientare își pierde însuși sensul umanității sale.

Cei asemenea pietrelor sunt cei care rămân de obicei doar la suprafața lucrurilor, la aparențe, nereușind sau refuzând să înainteze înspre adâncul lor. Dacă se vor arăta totuși interesați și chiar dispuși să facă o cât de mică concesie, să se deschidă spre cele spirituale, nu vor avea tăria să ducă lucrurile până la capăt. Stăpâniți de superficialitate, se mulțumesc să trăiască într-un univers pe care ei însuși îl sărăcesc, restrângându-l doar la marginile lumii acesteia. Drama lor constă tocmai în această neinspirată raportare la Adevăr, pe care-l confundă cu aparențele, de a ci senzația de neputință și eșec. Incapabili să se deschidă spre Adevăr, dar stăpâniți de orgoliu, încearcă să găsească un sens la ceea ce prin sine este lipsit de sens și care își dobândește un sens doar atunci când se raportează la sensul unic care este Dumnezeu.

Fie că ne referim la univers, la istorie, la natură, sau la ființa umană însăși, toate acestea se dovedesc lipsite de sens atunci când sunt privite doar în ele însele, pentru că sensul lor se găsește mai presus de ele, și el ni se relevă doar atunci când sunt privite din perspectiva acestui Sens suprem. În afara acestui sens, omul nu va face altceva decât să se zbată în vidul creat de propriile sale întrebări cărora nu le va putea răspunde niciodată, fie că oferă o serie înfinită de soluții și răspunsuri care se contrazic și se anulează reciproc, iar o logică elementară ne spune că mai multe adevăruri înseamnă de fapt nici un adevăr, fie că va esua în scepticism, care nu este altceva decât semnul rațiunii înfrântă de propria neputință.

Cei asemeni cu sămânța căzută între spinii sunt cei care, deși au un fond sufletesc bun, sunt lipsiți însă de consecvență, lăsându-se cu prea multă ușurință copleșiți de cele materiale. Mereu preocupați de cele pă-

mântești, sunt totuși conștienți că au suflet și că au datoria de a-l îngriji. Ar vrea însă, să se chivernisească aici, dar să se pună bine și dincolo, pentru că cine știe, poate că există totuși ceva, și nu e rău să lași o porțică deschisă și pentru dincolo.

Apocalipsa îi numește „călîcei” (3, 16), cei care „deși trăiesc, sunt morți” (3, 1), mult mai periculoși chiar decât cei „reci”, care își au totuși o poziție bine delimitată și pe care au curajul să și-o asume, pe când călîceii amestecă valorile cu bună știință, convenindu-le de minune să trăiască în confuzie. Susțin că-l iubesc pe Dumnezeu dar atunci când circumstanțele se dovedesc neprielnice, nu ezită să se dezică de El. Chiar și-n astfel de situații însă, găsec o soluție rezonabilă — z c ei. Da, ne dezicem de Hristos, dar asta numai așa de formă, căci în ta'na sufletului nostru îl rămânem pe mai departe credincioși. Își confecționează și argumente întru propria lor apărare și justificare: important este ceea ce credem în forul nostru launtric, ceea ce simțim în sinea noastră, restul sunt vorbe, care, nu-i așa, sunt trecătoare, lipsite de importanță.

Este acesta, unul dintre cele mai periculoase moduri de a concepe lucrurile, pentru că prin aceasta intrăm în domeniul absurdului și al confuziei absolute. Biserica a fost nu o dată confruntată cu astfel de situații în decursul istoriei sale. În perioada creștinismului primar, era problema lapsilor, a celor care neputând rezista prigoanelor, se lepădau de Hristos, apostatazau, și care în vremuri mai faste erau reprimiți doar cu foarte mare greutate. Sub o altă formă problema s-a repetat și în perioada regimurilor comuniste. Erau mulți atunci care susțineau că în taină se consideră creștin, dar în afară se declarau partizani ai doctrinei oficiale materialist-ateistă doar așa de formă. Raționamentul face însă parte din sfera unei logici perverse. Cuvântul sfânt nu lasă nici o umbră de îndoială în această privință: „nimeni nu poate sluji la doi domni, căci sau pe unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va alipi și pe celălalt îl va disprețui” (Mt. 6, 24), iar religia creștină, care este religia unor delimitări clare și a valorilor temeinic așezate și limpede conturate, nu lasă nici un dubiu în această privință: „cuvântul vostru să fie: Da, da; Nu, nu; iar ceea ce este mai mult decât atât, de la cel-rău este” (Mt. 5, 37).

În zadar vii și spui că-l iubesci pe Hristos, că-l ești credincios în inima ta, și că în afară, doar așa, de ochii lumii, mărturisești altfel. Biserica creștină a răzbatut prin veacurile adevăratele și pe care au stat pe picioare, încercând să se furișeze în imărăție. Pentru că în împărăția lui Dumnezeu se intră dând asaltul pe față și înfruntând cu curaj toate obstacolele care vin din partea lumii sau din partea potrivnicului „împărăția cerurilor se ia cu asalt, iar cei ce dau asaltul o cuceresc” (Mt. 11, 12), și nu pe furis.

Rezumând, trebuie să spunem că este bună mărturisirea interioară, însă mântuirea cere neapărat și o mărturisire exterioară, cu gura, căci „cu inima crezi în vederea-n dreptății, iar cu gura mărturisești în vederea mântuirii” (Rm. 10, 10). Așa-ză credința în inimă, fără mărturisirea în afară este moartă. Mărturisim credința cu gura, pentru că numai așa arătăm ceea ce suntem în realitate, unde și de partea cui ne stătuam, cum ne definim și mai ales, ce sens dăm prezenței noastre în lume.

Credem cu adevărat doar atunci când exteriorizăm ceea ce simțim, și nu atunci când doar credem că credem. Din starea de părelnicie și subiectivitate a lui „creдем că credem” ieșim atunci când dovedim pr'n vorba, și mai ales prin fapta noastră ră că credem. Pentru că vorba și fapta sunt învelișul credinței, forma pe care o imprimăm fondului și, se știe, fondul nu poate exista fără o formă adecvată. Sunt complementare și nu pot exista decăt împreună. Când procedăm altfel, alunecăm în absurd.

Deși de o aparență simplă și ușor accesibilă, bucurându-se față de alte parabole și de o tălmăcire oferită de Mântuitorul însuși, pilda semănătorului ne pune în fața unei probleme asupra căreia trebuie să insistăm. Este vorba de responsabilitatea celor cărora li s-a adresat cuvântul și care au rămas totuși neroditori. Cauza s-ar părea că le este una exterioară, căci în ce măsură mă poate fi cineva răspunzător d'n moment ce a fost făcut de „pătră”, sau sămânța nu li s-a adresat în mod direct, ci a căzut fie „lângă drum”, fie „între spinii”?

Tendința este în genere aceea de a pune totul în seama lui Dumnezeu care i-a creat așa, apelându-se la predestinare, doctrină asupra căreia protestanții și neoproteștanții insistă, încercând astfel să dea o rezolvare acestei chestiuni aparent insolubile.

Îleșirea din dilemă este totuși una simplă. Suntem finalmente ființe libere și conștiente că depinde în exclusivitate de noi să ne mântuim sau să ne pierdem mântuirea, totul depinde de felul în care știm să ne deschidem și să răspundem chemării divine, altfel cum să înțelegem că Hristos ni se adresează ca unor parteneri liberi („cel ce vrea să vină după mine”), și nu ca unor ființe căzute în ghearele necesității orbe?

Că este așa, stă dovadă faptul că sunt și oameni care „aud învățătura și o price”, aceștia sunt roditori” (Mt. 13, 23). Ceea ce trebuie să remarcăm în acest verset, și care se dovedește a fi însăși cheia parabolei, este faptul că accentul cade pe două verbe: pricep și sunt roditori, or aceste două partecule definesc și evidențiază tocmai participarea și implicarea nemijlocită, deci semne ale libertății și responsabilității.

Preot NICOLAE STOIA

Stemele Mitropolitului Andrei Șaguna

După cum este bine știut, cel pe care istoria îl va cunoaște, ulterior, drept Mitropolitul Ortodox al Ardealului, a fost ridicat, în cursul anului 1850, la rangul de baron, primind cu acel prilej și o stemă personală. Mai apoi, după ce marele bărbat a reușit reînființarea Mitropoliei Ardealului, în 1864, stemei personale i se va adăuga o alta, de arhieru. În concordanță cu regulile heraldice, stema personală poate fi folosită fie singură, fie în combinație cu cea a demnității, în cazul acesta, cu cea de mitropolit.

Datorită faptului că o stemă respectă un sistem ordonat de simbolism personal și de comunicare, ea urmează niște reguli precise, astfel că principalul obiect vehiculat pentru etaierea elementelor heraldice este scutul.

Cu aceste minime informații, să purcedem la descrierea, mai întâi, a stemei personale, mai apoi, a celei de demnitate oficială îndeplinită de posesor. Prima stemă se compune dintr-un scut albastru împodobit cu un cocor de culoare albă („de argint” în limba heraldică) numit vigilantă, datorită faptului că ține într-un picior o pietricică ce s'imbolizează siera, în vreme ce piciorul celălalt stă pe (șapte) dealuri verzi. Cocorul are ciocul și picioarele roșii.

Încercând — în limbajul lui Umberto Eco — o semioză hermetică/ prec'zăm că albastrul heraldic reprezintă aerul și este simbolul blândei, frumuseții, nobelții și al bunecredinței. Sub raport religios, albastrul se distinge de toate celelalte culori prin faptul că se aseamănă cu marea, aceasta cu firmamentul, care, la rândul său, seamana cu tronul gloriei Divine (Ieșirea 24, 10). În limbajul vizual al epocii, vigilantă reprezintă elementul vizibil al unui serviciu invizibil, în cazul nostru, acela de b'n păstor (Ioan 10, 1—6) al arhierului cu rezidența la Sibiu.

Stema are deasupra o coroană baronială cu opt perle. După cum este știut, coroanele au fost folosite atât pentru calitatea lor de ornamente propriu-zise ale unei steme, cât și ca o mărturie a demnității posesorului și, implicit, a domeniului — funciar, social ori religos — pe care acesta îl reprezintă. Simbolismul coroanei ține de trei factori principali: locul ei pe creștetul capu-

(Continuare în pag. a 4-a)
Dr. CONSTANTIN ITU

ITINERAR PASTORAL

Din încredințarea și cu binecuvântarea I. P. S. Mitropolit Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, P. S. VISARION RĂȘINĂREANU — Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului a săvârșit următoarele:

- **1 NOIEMBRIE a.c.** — P. S. Sa a săvârșit Sf. Liturghie arhierescă în biserica Sf. Treime (Tocile) din Brașov, păstorită de P. C. pr. Ioan Bădișoiu și Aurel Colceriu, rostind cuvânt de învățătură. Teologul Gabriel Molocea a fost hirotonit întru diacon, iar P. C. diacon Lupu Paul întru preot pe seama parohiei Văleni, prot. Făgăraș. P. C. Pr. Aurel Colceriu a fost hirotesit întru iconom-stavrofor. A fost acordat un Act de apreciere și Consiliului Parohial.
- **5 NOIEMBRIE a.c.** — P. S. Sa a prezidat lucrările Conferinței preoțești din prot. Agnita. A cercetat canonic bisericile „Sf. Apostoli” și „Adormirea Maicii Domnului” din Alțâna și „Sf. Vasile” din Nocrich, prot. Agnita.
- **8 NOIEMBRIE a.c.**, P. S. Sa a săvârșit slujba de resfințire a bisericilor voievodale din Turnu-Roșu, jud. Sibiu, recent împodobită cu pictură nouă, și Sf. Liturghie arhierescă, rostind cuvânt de învățătură. La Sf. Liturghie au fost hirotoniți: P. C. diacon Gabriel Molocea întru preot pe seama parohiei Augustin, prot. Rupea și teologul Bulgaru Cezar Teodor întru diacon; P. C. Pr. paroh Mihail Vrânceanu a fost hirotesit întru iconom-stavrofor.
- În aceeași zi în drum spre Turnu Roșu, P. S. Sa a cercetat biserica Sf. Arhangheli „Mihail și Gavriil” din Sibiu (Trei Stajari) și biserica parohială din Șelimbăr.
- Seara a slujit Vecernia și Acatistul Sf. Arhangheli „Mihail și Gavriil” în catedrală.
- **9 NOIEMBRIE a.c.**, P. S. Sa a prezidat lucrările Conferinței preoțești din prot. Sibiu.
- A cercetat Schitul Foltea-Săliște, iar seara a slujit Vecernia în Capela Facultății de Teologie.
- **10 NOIEMBRIE a.c.**, P. S. Sa a prezidat Lucrările Conferinței preoțești din prot. Brașov.
- **12 NOIEMBRIE a.c.**, P. S. Sa a săvârșit slujba de Te-Deum în Capela mitropolitană după care a luat parte la decernarea titlului de Doctor Honoris Causa I. P. S. Mitropolit Panteleimon de Tyroloi - Grecia, în Aula Facultății de Teologie din Sibiu. A rostit un cuvânt ocazional.
- **13 NOIEMBRIE a.c.**, P. S. Sa a săvârșit Sf. Liturghie în Capela Facultății de Teologie, iar seara a luat parte la slujba Vecerniei în Catedrala din Sibiu, însoțindu-l pe I. P. S. Mitropolit Panteleimon de Tyroloi - Grecia, pe care l-a și prezentat credincioșilor prezenți la slujba Vecerniei, după care I. P. S. Sa s-a adresat cu un cuvânt de învățătură.
- **14 NOIEMBRIE a.c.**, P. S. Sa a săvârșit slujba de resfințire a bisericilor parohiale din Măgura, prot. Brașov și Sfânta Liturghie arhierescă, rostind cuvânt de învățătură creștinească. Parohul Virgiliu Urzică a fost hirotesit întru sachelar.

ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN ALBA IULIA (id est I.P.S. ANDREI):

DE LA SUFERINȚA DESPĂRTIRII LA BUCURIA ÎNTREGIRII,

ALBA IULIA, 1998, 75 pag.

Volumul de care ne ocupăm, tratează un capitol de mare zăbuc din istoria Bisericii noastre: înstrăinarea unei părți a românilor din Ardeal prin unirea cu Roma, în 1700 și revenirea acasă în anul 1948.

Cartea cuprinde următoarele capitole:

I. P. S. Arhiepiscop Andrei, Suferința stării de despărțire; Dr. Gheorghe Anghel, Alba Iulia, orașul simbol al Unirii tuturor românilor; Prof. Dr. Teodor Popescu: Uniunea în lumina adevărului istoric; D. V. Sădeanu: 1 octombrie 1948 — zua reintegririi Bisericii românești din Ardeal. Adunarea bisericăscă de la Alba Iulia.

Alba Iulia este orașul multor evenimente istorice: Intrarea triumfală a lui Mihail Viteazul în Alba Iulia, la 1 noiembrie 1599; Adunarea națională a românilor din Transilvania la 1 decembrie 1918, pentru unirea cu Patria mamă; Ziua întregirii Bisericii ortodoxe, prin revenirea acasă a românilor înstrăinați, în 1700. Era firesc ca frații cei înstrăinați să se întoarcă acasă și să fie bine primiți de cei pe care i-au părăsit.

Zilele pe care le trăim au nevoie de unitate pentru a stimula noul ideal de viață.

Autorii cărții de care ne ocupăm, sunt încredințați că revenirea este totală și definitivă. I. P. S. Andrei, Dr. Gheorghe Anghel și Teodor Popescu, aduc argumente istorice dovedind cât de bine este să fim iar totuna și toți împreună. Acestea o dovedesc cauzele sociale și politice.

În paginile 48—74, D. V. Sădeanu strânge materialul și indică modul cum s-a desfășurat revenirea acasă a fraților înstrăinați, la sânul Bisericii mamă, după o înstrăinare de 250 de ani.

Participă la acest eveniment preoți și laici fruntași dintre cei înstrăinați, Traian Belacuș, Nicolae Geangălu, Brumboiu și alții.

Participă și binecuvintează acțiunea patriarhului Bisericii noastre Justinian, mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan și ceilalți membri ai S.ântului Sinod.

Într-o atmosferă de înalt entuziasm, Adunarea de la Alba Iulia a redat Bisericii strămoșești unitatea religioasă frântă atât de nedrept acum 250 de ani.

Noi, cititorii cărții dăm expresie sentimentelor noastre de grațitudine pentru elevară suferințelor pe care ne-a ocazionat-o I. P. S. Arhiepiscop Andrei.

Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA

Stemele mitropolitului Andrei Șaguna

(Urmare din pag. a 3-a)

lui îi conferă o semnificație eminentă; ea include nu numai valorile capului, culmea a trupului omensc, ci și valorile a ceea ce se află mai presus de cap, un dat venit de sus, marcând caracterul transcendent al unei împliniri; forma circulară a coroanei sugerează perfecțiunea și participarea la natura celestă, al cărei simbol poate fi cercul.

A doua stemă, cea de arhieru, este redată în mai multe variante, motiv pentru care nu vom face o descriere strictă a ei, ci ne vom opri doar la mesajul pe care îl transmite, mesaj încadrat în codul simbolic și cromatologic heraldic. Stema

aceasta, în toate variantele ei, cuprinde mai multe diviziuni (cartiere), unul împodobit cu o biserică — ce semnifică realizarea mult dorită a construcției propriu-zise, reînființarea Mitropoliei Ortodoxe din Ardeal, dar și ideea de „ekklesia” (de adunare a credincioșilor) —, un altul cu o cruce, a cărei rol, rost și semnificație sunt cunoscute oricărui creștin, iar (de obicei) ultimul, având ca element central soarele, redat cromatic în aur galben. Mircea Eliade scria undeva că Sf. Ioan Gură de Aur a fost supranumit așa, nu pentru că vorbea frumos, ci pentru că rostea adevărul. La fel cred că a grăit și Șaguna.

Implicarea profetică

(Urmare din pag. 1)

tru sute de falși profeti. Ieremia ya avea mereu de luptat cu unii din aceștia. El se va apăra, în primul rând, spunând că adversarii săi n-au nici un fel de mandat și n-au primit nici un cuvânt de la Domnul, și că sunt corupți și apostazi (Ier 14, 14, 28, 15; cf. Is 28, 7). Dacă aceasta putea fi o simplă afirmație, Ieremia oferă în schimb și un criteriu: nu este profeteie autentică cea care se abate de la credința în Iahve — căci existau și profetei care se prezentau în numele lui Baal (Ier 2, 8) — sau de la morala mozaică (Ier 23, 9—11). Un alt criteriu era cel al împlinirii profeteiei (Ier 28, 9). În Deut 13, 1—5 se atrage însă atenția că chiar dacă precizarea unui fals profet s-ar înfăptui, criteriul fundamental îl constituie calitatea mesajului său religios: dacă va îndemna la umblarea după alți dumnezei, este un semn evident că nu este profet autentic. Astfel, prima condiție pentru ca un profet să fie acceptat ca atare este ca el să vorbească în numele lui Iahve. Această condiție strict necesară nu este însă și suficientă. Astfel problema criteriilor pentru recunoașterea profetului autentic nu-și găsește o rezolvare deplină în Vechiul Testament.

În Noul Testament găsim această problemă, în legătură, de data aceasta, cu profeteii creștini. În Mt. 7, 15 apare îndemnul: „Feriți-vă de profeteii mincinoși, care vin la voi în haine de oi, iar pe dinăuntru sunt lupi răi”. Și imediat este dat și criteriul prin care să se poată face distincția între adevărații și falșii profeti: „După roadele lor îi veți cunoaște”, afirmație ilustrată apoi prin pilda pomului și a roadelor sale și prin pilda celor două case (Mt 7, 16—17). Astfel de criterii oferă și Didahia (11—13), care învață că profetul trebuie primit ca un trimis al Domnului, dar care atrage atenția că, dacă acesta va sta mai mult de trei zile sau dacă va cere bani sau alceva pentru sine însuși, atunci înseamnă că este un fals profet.

Astăzi, problema criteriilor este nu mai puțin actuală. Cu atât mai mult cu cât Biserica nu mai este o „singură voce” și cu cât demersul profetic al Evangheliei este pus în discuție de o multitudine de curente, care și ele se prezintă, într-un fel sau altul, ca fiind profetice. Această situație pare că a complicat problema atât de mult, încât adeseori dimensiunea profetică pare absentă din demersul actual al Bisericilor sau, în orice caz, lăsată pe un plan cu totul secundar.

4. Discernământul duhovnicesc (darul deosebirii)

O a doua dificultate: profetismul Vechiului Testament își putea exercita funcția critică în societatea israelită în care „biserică” și statul erau una, fiind vorba de o teocrație. Cum însă își mai poate Biserica manifesta rolul ei profetic în lumea noastră secularizată? Ce incidență mai poate avea în sfera politică, de pildă?

Prin Biserica, împărăția lui Dumnezeu își manifestă prezența în lumea noastră. Creștinii au conștiința comunii lor cu Dumnezeu în Hristos, au conștiința unei cunoașteri adecvate a lui Dumnezeu, care-i deosebește de restul lumii. Aceasta nu-i face însă mai puțin conștienți de iubirea și de grija lui Dumnezeu față de întreaga lume, de lucrarea Sa spre binele și a celor care nu fac parte din Biserică. Biserică este în relație nu numai cu împărăția lui Dumnezeu, ci și cu o „împărăție” a structurilor vieții prezente. Așa cum spunem, există o ordine morală fundamentală valabilă pentru întreaga umanitate. Dar există și morala împărăției lui Dumnezeu, concentrată în porunca cea nouă a iubirii (agape), acea morală „a Duhului” la care se referă mai ales Sf. Apostol Pavel (Gal. 5 ș.a.), care, deși nu lipsită de relevanță pentru „împărăția” de aici, nu poate fi totuși aplicată direct și integral în viața politică și socială a lumii. Desigur că și un necreștin va putea experimenta ceva din va-

lurile pe care le implică iubirea. Orice părinte, fie și necredincios, poate atinge ceva din autenticitatea dragostei în raport cu copiii săi. Un creștin însă, pe măsura progresului său în viața de sfințenie, își va simți cu tot mai multă acuitate lipsurile în raport cu cernele iubirii și se va sili să le depășească. Acest lucru este valabil nu numai pe plan individual, ci și pe planul vieții colectivității umane. În lumea secularizată de astăzi, Biserica poate fi factorul cel mai important de revelare a valorilor iubirii.

Care este însă raportul iubirii agapice cu dreptatea și cu puterea? Biserica nu poate evita să-și pună o astfel de întrebare. Funcția ei profetică îi impune o atitudine de critică profetică a oricărui abuz de putere împotriva celor slabi și săraci și de implicare în realizarea concretă a dreptății în lume.

Bineînțeles, aceasta înseamnă, în primul rând, o privire profetică asupra ei însăși, în lumina Evangheliei. Fiind ea însăși organizată în comunități umane, cu unele structuri pământești, Biserica este mereu confruntată cu pericolul ca chiar în sânul ei să apară tendințe și manifestări împotriva iubirii. Astfel, Biserica trebuie mereu să-și exercite misiunea profetică în primul rând asupra ei însăși.

Cum vom putea însă să discernem care este voia lui Dumnezeu într-o situație dată, astăzi? Biserica nu mai poate avea manifestări directe ale lui Dumnezeu, ca în Vechiul Testament, prin vedenii, de pildă, sau extaze. Desigur că nu este exclusă posibilitatea acestora, dar ele pot inspira cel mult unele gesturi profetice, dar nu atitudini consecvente și care să angajeze Biserica în ansamblul ei. Tradiția creștină evidențiază un mijloc care este cum nu se poate mai actual: acela al actualizării darului deosebirii, al discernământului duhovnicesc. Creștinii trebuie să judece tot ceea ce se întâmplă în lumea în care trăiesc. Criteriile acestui discernământ sunt cele ale Evangheliei. Exercițiul acestui discernământ pretinde o profundă angajare creștină, dar totodată o cât mai bună informație în ce privește realitățile vieții. Există astăzi domenii extrem de specializate, unde un astfel de discernământ nu poate fi exercitat cu ușurință sau de oameni neavizați (să ne gândim, de pildă, la bioetică). Să mai adăugăm că nu este de ajuns cunoașterea simplă a datelor, ci că acestea trebuie văzute într-un context de semnificație. Aceleași fapte au semnificații diferite după, de pildă, perspectiva filozofică din care sunt ele privite. Creștinul, înțăr și luminat de credința sa în Hristos, se va sili să facă întotdeauna o cât mai clară deosebire între bine și rău. Cum însă îi va putea el convinge pe ceilalți că are dreptate?

Revenim aici la ideea exprimată mai înainte, aceea a unei moralități fundamentale, comună tuturor ființelor umane responsabile și de la care nu te poți abate fără a-ți compromite existența însăși ca ființă umană. Este un nivel minim, unde creștinul poate și trebuie să-și afle aliați din afara sferei propriuzise a Bisericii. Pornind de aici, el poate sugera și poate promova o căi care să conducă, treaptă cu treaptă, la o situație tot mai apropiată de exigențele evanghelice. Ar fi greșit pentru un creștin să încerce să realizeze transcenderea lumii lucrând numai cu creștinii sau numai în cadrul unor instituții creștine. Aceasta nu înseamnă însă o relativizare în vreun fel mesajului evanghelic sau a renunța să te exprimi fără echivoc prin acel «așa zice Domnul» al profetilor. Și, mai ales, aceasta nu înseamnă că Biserica poate absentea de la chemarea ei de a trăi profetic, prin membrii ei, ca și prin instituțiile ei. Și nu putem trăi profetic fără înfingerea inimii, fără pocăință, fără o continuă înnoire a vieții. Adică fără permanența contestare a statu-quo-ului pe care diavolul și păcatul tind să-l instaleze în viața omului și a lumii.

◆ Semnalăm ◆ Semnalăm ◆

◆ A apărut cartea „Istoria constituțională a României 1859—1991” de Eleodor Focșeneanu, ediția a II-a (Humanitas, București, 1998, 191 pag.).

Analizează toate Constituțiile care au apărut în România și care desigur sunt necesare specialistului. „Lucrarea lui Eleodor Focșeneanu, apărută prima oară în 1992, este singura tratare a istoriei noastre constituționale de care dispunem.

Autorul și-a propus, pe de-o parte, să restabilească adevărul istoric într-un domeniu prin excelență supus falsificării comuniste și, pe de alta, să clarifice sensul noțiunilor fundamentale de drept constituțional, începând chiar cu noțiunea de constituție. Teza cărții este că statul unitar român s-a caracterizat prin continuitate constituțională; drept consecință și în virtutea unei logici juridice corecte. Constituția din 1923 rămâne și astăzi în vigoare.

Actuala ediție a fost completată de autor cu fapte și documente noi”.

◆ Editura „Humanitas” publică: „Scurtă Istorie a Revoluției Ruse” de Richard Pipes, traducerea de Cătălin Părcălabu, (București, 1998, 382 pag.).

E bine să se știe ceea ce este notat pe spatele cărții: „Chiar dacă Nürnbergul comunismului nu va avea loc niciodată, dosarul unui altfel de proces începe să capete consistență. Pe măsură ce arhivele sistemului se deschid, probele se acumulează. Cei care le adună și sunt reprezentanții justiției, ci ai științei și conștiinței morale: istorici, politologi, jurnaliști, scriitori. Cu toții sunt convinși că adevărul trebuie știut, că inovații — oameni și idei — trebuie identificați, că mecanismul terorii trebuie analizat pentru ca reproducerea lui să nu mai fie cu putință.

Colecția „Procesul comunismului” reunește o bună parte din filele acestui dosar: cărți devenite „clasice” sau apărute de curând în lume și cărți-document de autori români; volume întemeiate pe explorări în arhive, pe măturii orale și scrise; studii istorice și lucrări memorialistice; reconstituiri și analize din cele mai diverse perspective — pe scurt, pagini ce luminează, rând pe rând, fațetele comunismului mondial sau românesc, recompunând adevăratul chip al infernului roșu spre a-l restitui memoriei colective.

Vreme de decenii, Revoluția rusă n-a fost cunoscută în spațiul est-european decât în versiunea, mai exact versiunile succesive acreditate de Kremlin. Că lucrurile nu au stat așa cum le prezenta „istoria oficială” era, desigur, ușor de bănuț. Cu neputință de închipuit se dovedesc încă, pe zi ce trece, proporțiile mistificării.

Richard Pipes face parte dintre cercetătorii fascinați de evenimentele începutului de veac din Rusia. Cartea sa se înscrie în tentativa tot mai stăruitoare a istoriografiei occidentale de a oferi un tablou realist al acestor evenimente, un tablou ferit de distorsionile sistematice suferite de scrierea istoriei sub brutală ingerință a politicii. Beneficiind de informații de ultimă oră scoase la lumină din arhivele sovietice, istoricul american amendează viziunea apocaliptică asupra Rusiei țariste, redă personajelor până mai ieri demonizate, sau dimpotrivă canonizate, adevărata lor dimensiune și restabilește ierarhia evenimentelor pe baza însemnătății lor reale.

Scurtă istorie a Revoluției ruse nu este o carte de istorie între altele. Ea oferă celui ce vrea să înțeleagă istoria veacului nostru cunoașterea păcatului originar care a făcut cu putință comunismul”.

◆ A apărut cartea „Pro și Contra”. Între idolatrie și pamflet, de Emil Cioran, (Ed. Humanitas, București, 1998, 460 pag.), antologie, cuvânt înainte și note de Marin Diaconescu.

Este bineînțeles încă o carte, care face din Cioran un erou cultural, ceea ce ne bucură.

„De la debutul lui Cioran și până după moartea sa, puțini au fost intelectualii români pe care articolele sau cărțile lui să-i fi lăsat indiferenți. „Cazul Cioran” a cunoscut din admiratori împătimiti și detractori înverșunați. După reacția spontană a presei interbelice a urmat campania comandată ideologic, pentru ca, o dată cu a două jumătate a deceniului șapte, să înceapă, cu mari precauții, recuperarea filozofului”.

Se citează în carte texte din diferiți autori scrise în România în perioada 1934—1989. Printre acestea nu lipsesc marii noștri scriitori pe care îi vom pomeni cu numele: Șerban C. oculescu, Constantin Noica, N. Steinhart, Zaharia Stancu, Mihail Sebastian, Arșavir Acterian, M.R. Paraschivescu, Nichifor Crainic, Mihail Ralea, Jeni Acterian, Mircea Eliade, George Călinescu, Lucrețiu Pătrășcanu, Lucian Blaga, Eugen Simionescu, Marin Sorescu și Nicolae Manolescu”.

E o lectură care își cere cititorii.

◆ Ne face plăcere să semnalăm cartea lui Alexe Mateevici, „Opere”, scrieri în limba rusă, ediție critică de Ioan Nuță, Efim Levit, Sava Pânzaru, vol. 2, (Chișinău, Știința, 1993, 723 pag.). Sunt Opere publicate sau nepublicate în limba rusă. O anunțăm doar pentru cunoșcătorii de limba rusă.

ANTONIE P.

ARTICOLELE ȘI CORESPONDENȚA se adresează REDACȚIEI Telegrafului Român, Sibiu, str. Mitropoliei nr. 35. Articolele nepublicate nu se înapoiază. Tiparul Tipografiei Eparhiale, Sibiu

COMITETUL DE REDACȚIE: Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului — președinte; P. S. Visarion Rășinăreanu — episcop-vicar — vicepreședinte; Pr. prof. Dr. Dumitru Abrudan — redactor responsabil; Pr. prof. Dr. Mircea Păcurariu.

Abonamentul pe un an: 15 000 lei. Cont nr. 45.10.4.09.2, B.C.S.A. — Sibiu. Pentru cititorii de peste hotare costul unui abonament anual este de 25 dolari S.U.A. (cont nr. 47.21.016.680) sau echivalentul în altă valută, B.C.S.A., Sucursala Sibiu.

